

NOVOVESKÁ SKLÁŘSKÁ HUTĚ

Na konci 18. století začíná do naší obce pronikat sklářská výroba a je to právě sklářství, kterému naše obec vděčí za svůj bouřlivý rozvoj započatý v polovině 19. století a trvajících s přestávkami až do 30. let 20. století. První brusírna skla byla v obci vystavěna roku 1800, první mačkárna roku 1831.

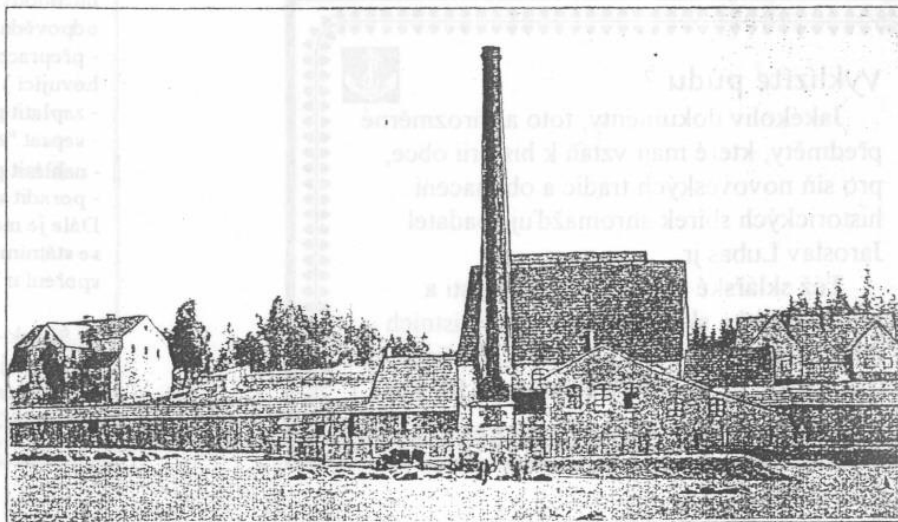
Mezi nejstarší sklářské rody v obci patřil bezesporu rod Kleinertů. 7.6.1821 se obchodník se sklem Josef Kleinertovi a Marii Anně Knoblochové narodil syn Ignác Kleinert. Ignác Kleinert byl nadevše podnikavý člověk. Začal jako sekáč skla, později si vystavěl mačkárnu, kde zpracovával přivezené tyčové sklo na perle a knoflíky. Zboží dodával jabloneckým exportérům a jednou ročně vyjížděl s povozem na lipský veletrh.

Protože spotřeba tyčového skla stále rostla, rozhodl se Ignác kolem roku 1860 vystavět vlastní kompoziční hut'. Jemu je též připisován vynález pulírovacích pícek a pánví. Nakonec zorganizoval i vlastní export poté, co navázal přímé spojení s Paříží. Německo-francouzská válka v roce 1870 však jeho podnikání ochromila a po Ignácově smrti v roce 1876 se jeho synové marně snažily rodinný podnik udržet. Nakonec hut' v roce 1879 v dražbě koupil Josef Riedel z Polubného za 10 550 zlatých. Hut' rozšířil a zmodernizoval, zřídil válcovací zařízení. Na novoveském potoce vystavěl brusírnu a mlýn na sklářský písek (poslední dům v obci ve směru k Jablonci) a nový rybník. Vodou z něj bylo poháněno prostřednictvím turbíny zařízení mlýna a brusírny. Před výstavbou mlýna byla sklářská surovina mleta v boudě u huti, kde dva zaměstnanci ručně poháněli drtičku.

Riedelova hut' do roku 1914 pracovala s cca. 50 zaměstnanci. Vyrábělo se zde tyčové sklo a především skleněné tyčinky (v roce 1880 cca. 140 000 kg). Byla zde jedna sklářská pec s osmi pánvemi, u kterých pracovalo 8 sklářů, původem většinou z Nové Vsi. Prvním Riedelovým správcem huti byl Schmiedel z Teplic, jenž v Nové Vsi nechal vystavět domy č.p. 277 (dnes rodina Holých) a č.p. 279 (dnes rekreace Povodí Labe), kde bydlely rodiny sklářů.

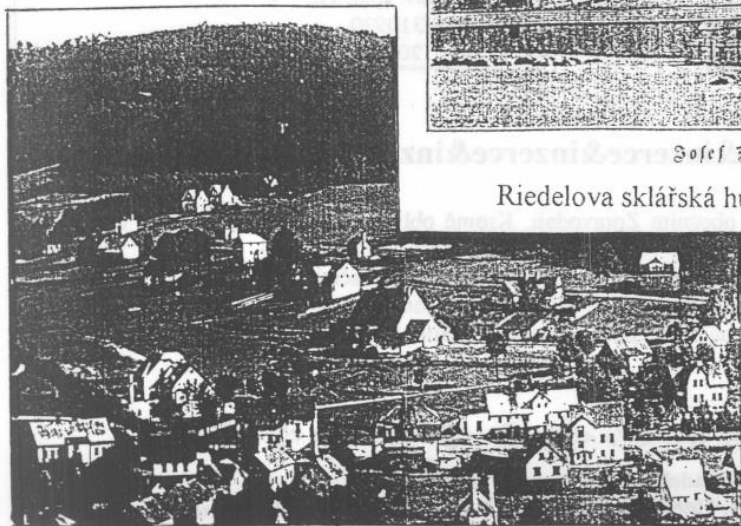
V roce 1914 byla hut' odstavena a prodána Jindřichu Jágerovi, 20.8.1927 byl stržen komín a tahárny a 30.12.1932 hut' vyhořela a zůstala pouze kancelářská budova (dnešní pension Isolda) a hut'ský dům. Ten vyhořel do základů 30.8.1952 (dnes na téže místě stojí dům Kiesewetterových).

-jas-

Josef Riedel'sche Glasfabrik in Rendorf.

Riedelova sklářská hut' v Nové Vsi, napravo hut'ský dům (1885)

Dolní Nová Ves s bývalou Riedelovou hutí již bez komína a taháren (1930)

KOSTEL PANNY MARIE-POMOCNICE KŘEŠŤANŮ

Ještě v letech před 1. světovou válkou katolická církevní obec založila spolek pro výstavbu kostela, ale teprve roku 1935 mohlo být započato se stavbou. Stavební práce vedl stavitel Reilich ze Mšena a stavební dozor prováděl ing. Max Daut z Jablonce.

16. května 1935 byl slavnostně položen a posvěcen základní kámen. 24. června 1936 se uskutečnily kostelní slavnosti s velikou poutí, při níž byly vysvěceny a na věž vyzdvíženy tři velké zvony a umíráček. 30. srpna 1936 mohl být kostel za účasti biskupa litoměřického Dr. Antona Webera slavnostně vysvěcen.

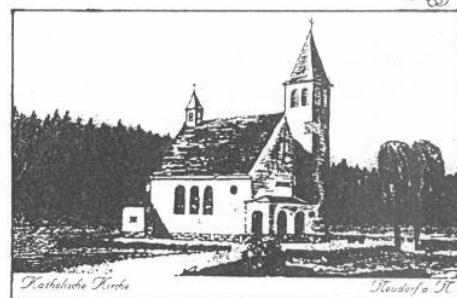
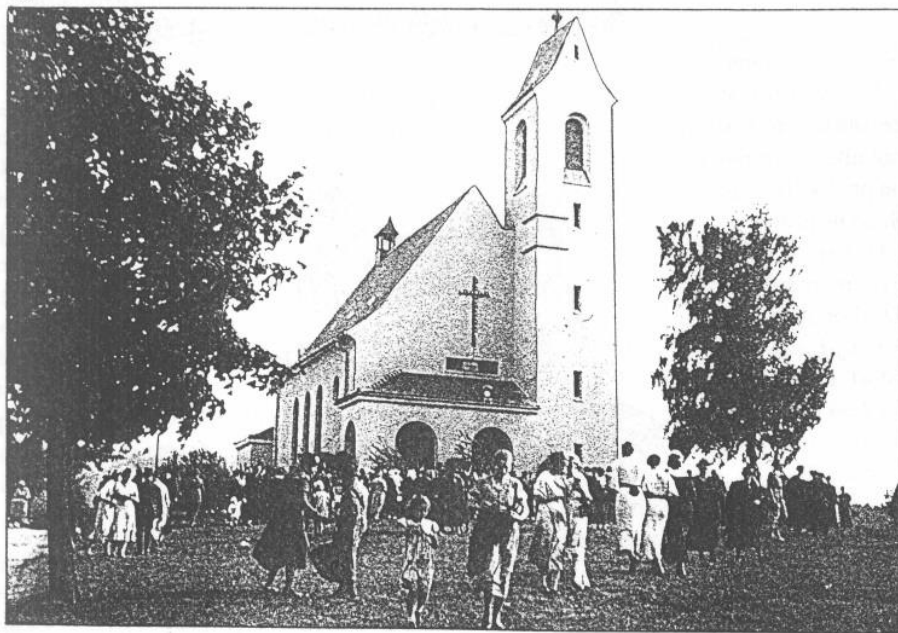
Stavba stála 300 000 Kč a po dokončení stavby zůstal církevní obci značný dluh, jenž byl postupně splácen dárce. Snad také proto nebyly na věži osazeny věžní hodiny, které původní projekt obsahoval.

Za 2. světové války byly 3 velké zvony sneseny a nenávratně ztraceny.

Objekt přináležel a přináleží pod smržovskou farnost a doposud, ač v omezené míře i díky nezájmu místního obyvatelstva, slouží svému účelu.

Katolický kostelík je poslední památkou v Nové Vsi, která kupodivu přečkala období bouřlivých poválečných změn a režim, který památkám tohoto typu příliš nepřál, bez větších šrámů. Mobiliář kostela i kostel samotný je dokladem umu i zbožnosti dřívějších obyvatel obce a návštěvník se doposud může seznámit s jmény mecenášů kostela na vitrážích a částech mobiliáře, které pro kostel nechali zhotovit. Snad i v dnešní době mají tato místa, pro křesťany místa setkání s Bohem, co říci každému z nás. Vždyť celá naše kultura stojí právě na základech křesťanské spirituality. Kostely byly odedávna také místem setkávání lidí ve vzájemné účtě a atmosféře usmíření s Bohem a mezi sebou navzájem.

-jas-al-

Vítězný návrh na stavbu kostela, který byl s výjimkou několika změn realizován.

Snímek kostela v den slavnostního vysvěcení - 30.8.1936

Dne 22. února 1948 zemřel ve věku 70 let (★24.12.1877) významný občan Nové Vsi nad Nisou pan **Josef Hilpert**.

Krom toho, že byl úspěšným podnikatelem a zaměstnával řadu místních pracovníků, byl také protektorem výstavby pomníku obětem 1. světové války, členem Okrašlovacího spolku, členem nejstaršího Spolku rozséváčů, mecenášem a čestným členem Sdružení dobrovolných hasičů (věnoval žebřík) a členem Spolku pro výstavbu katolického kostela Panny Marie Pomocnice křesťanů (věnoval oltář).

Čest jeho památce.

Horní Černá Studnice : První dějství - formané.

Osada Horní Černá Studnice od svého vzniku přináležela k panství smržovskému. Jako první osadníci jsou prokázáni roku 1654 Elias Symon, Hans Wolff a Christoph Luk, všichni s 10 korci půdy, která ležela na tehdy nejdůležitější dopravní cestě smržovské vrchnostenské správy tzv. Pražské cestě. Vedla ze Smržovky přes černoštudniční horu do Maršovic a zde se napojovala na starou cestu vedoucí z Jablonce do Železného Brodu. Tato stará formanská cesta a její příkrý úsek přes černoštudniční horu vyžadující příprah byl bezpochyby důvodem k přisídlování prvních drobných rolníků.

Pražská cesta zůstala až do roku 1810 nejdůležitější dopravní cestou pro Smržovku ve směru Železný Brod - Turnov. Z prvních tří usedlostí v lese se vyvinula samostatná osada, která měla roku 1789 22 domů s asi 130 obyvateli. Každý rolník zde usazený měl 3 až 4 kusy tažného dobytka, připraveného pro příprah, na krátkém úseku cesty mezi Horní a Dolní Černou Studnicí byly 3 kovářny. U formanské cesty stál prastarý hostinec Krouschenke s šenkovní koncesí z roku 1718, ve kterém se nalézalo ustájení pro 15 až 20 koní, denně tu odpočívalo asi 20 formanských vozů. Pražská cesta měla již tehdy místy pevný podklad tvořený kamennými deskami velikými často přes 1 m², přesto byla sjízdnost zvláště za špatného počasí velmi namáhavá a v zimě často nemožná. V roce 1808 povolil tehdejší majitel maloskalského panství František Zachariáš Roemisch na žádost smržovských poddaných výstavbu nové cesty z Dolní Černé Studnice na Novou Ves a dál na Smržovku přes své pole. Tím ztratila formanská cesta přes Horní Černou Studnici svůj význam. Na Dolní Černé Studnici vznikl nový hostinec - pozdější Wünschova bouda.

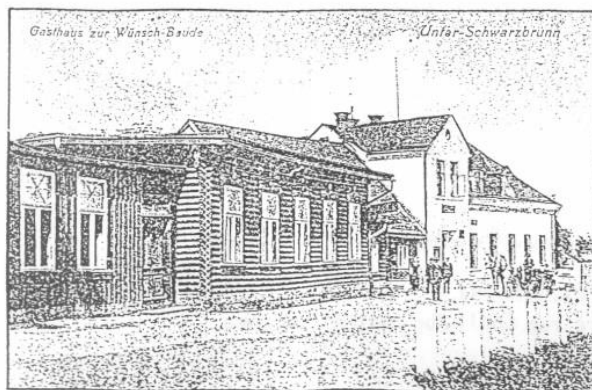
Naproti Krouschenke stála již před rokem 1760 u cesty černoštudniční kaplička nebo mariánský sloup, jak nás o tom spravuje Josefské zakreslení z let 1764 - 67 (druhá kaplička stála na Dolní Černé Studnici, byla zřízena Dr. Kittletem ze Šumburku, zmínku o černoštudničních kapličkách nalézáme také v knize kostelních účtů šumberského kostela z roku 1760). Bližší zprávy o staviteli kaple na HČS se nedochovaly. Neznáme ani podobu původní stavby. Novou či přestavěnou kapli pak kolem roku 1850 nechal zhotovit majitel jedné ze tří nejstarších usedlostí - Franz Pörner. V kapli byla v minulosti vystavena Madona z Vambeřic, kterou zakoupil Wilhelm Hübnér, obchodník se sklem z Horní Černé Studnice, jenž se často se svým zbožím vypravoval pěšky na vzdálené veletrhy podobné veletrhu v Lipsku. Kolem Madony z černoštudniční kapličky koluje tato pověst: Wilhelm Hübnér měl syna, který studoval v Praze, ale ztratil rozum a byl poslán do pražského blázince. Syn velice trpěl, a tak Wilhelm Hübnér, který byl velice zbožný člověk, slíbil Bohu, že ve Vambeřicích zakoupí Madonu a pěšky ji donese na Horní Černou Studnici do kapličky, jen když bude jeho syn od té strašlivé nemoci osvobozen. Spěchal tedy do Slezka, ve Vambeřicích koupil velkou Madonu a nesl ji na zádech přes Krkonoše na Horní Černou Studnici, kde ji vystavil v Pörnerově kapličce. Stála tam tři dny a Hübnér dostal zprávu, že jeho syn v blázinci zemřel.

Ve dvacátých letech při stavbě nové silnice byla kaple Reinholdem Feixem rozebrána a po postavení silnice znovu vystavěna. V 70. letech byla kaple při stahování dřeva značně poškozena, avšak zásluhou několika místních nadšenců obnovena (iniciátorem byl p. R. Haupt, truhlářské práce provedl J. Šťastný, dále se podíleli L. Halama, J. Konopásek, J. Lubas, to vše za tiché podpory tehdejšího předsedy MNV K. Myslivce). Dnes opět by kaplička zasloužila opravu střechy a nabílení stěn partou nadšenců, kterým není lhostejný osud dědictví minulých generací zdejších obyvatel.

Stará formanská cesta je dodnes patrná a užívána v některých svých úsecích. Zvláště zajímavé jsou její nejstrmější úseky mezi Horní a Dolní Černou Studnicí, kde v průběhu téměř dvou století čilého provozu kola formanských vozů vtlačila do země téměř desítku hlubokých souběžných úvozů.

Pörnerova (Feixova) usedlost vyhořela do základů 15.7.1950, hostinec Krouschenke vyhořel do základů 3.5.1953, Wünschův hostinec na Dolní Černé Studnici byl stržen v květnu 1980, a tak jen černoštudniční kaplička připomíná zašlou formanskou slávu osad Horní a Dolní Černá Studnice.

-jas-al-

Hostinec Krouschenke na torzu pohlednice z roku 1910, napravo černoštudniční kaplička.

Wünschova bouda - známá "Vinšovka" - na pohlednici z roku 1908, kdy doby formanů již byly minulostí. V dobách formanského provozu po roce 1810 nesla název "U palmy".

(o hostincích podrobněji někdy jindy)

Bravo Heleno !

Rozhovor s novoveskou rodačkou, olympijskou medailistkou Helenou Balatkovou. Narodila se v roce 1949, ve svých 23 letech získala bronzovou medaili na olympiádě v Sapporu v roce 1972 v běhu na lyžích v závodě na 5 km. Letos oslaví 50. narozeniny. Blahopřejeme.

Jak jste se dostala k běhu na lyžích a jaká byla Vaše cesta do reprezentace?

Od dětství mě bavily všechny sporty, nejen lyžování. Když jsem byla malá, ráda jsem hrála volejball, cvičila gymnastiku, běhala přespolní běhy. Pan učitel Hušek nás bral na lyžařské závody a ve 14 letech jsem začala chodit do Brízků do lyžařského oddílu. Ani tam jsme se nevěnovali pouze lyžím, v létě jsme běhali přespolní běhy a chodili na atletické závody. Ve škole na 5. květnu jsme měli dobrou tělocvikářku, která nás učila míčové hry i gymnastiku, takže se dá říct, že jsem měla všeobecnou sportovní přípravu. Když jsem nastoupila na jablonecké gymnázium, měla jsem začít pravidelně trénovat v Brízkách, ale bylo to daleko ze Vsi i ze školy, tak jsem tam moc nechodila. Až v 18 letech po vítězství na dorosteneckém MR jsem se začala víc věnovat lyžím a dostala jsem se tím do reprezentace. V té době většina děvčat v reprezentaci byla z Jablonce, takže jsme měly možnost spolu trénovat. Všechno to tím bylo trochu jednodušší, byly jsme jedna parta.

Pak hned na začátku Vaší sportovní kariéry přišly další úspěchy....

Bylo to MS v Tatrách, kde jsem byla 4. na 10 km. Měla jsem tehdy šanci na dobré umístění i v závodě na 5 km, kdy jsem do 3,5 km na Štrbském plesu běžela na 3.-4. místě, ale najednou přišel zlom, nemohla jsem se ani hnout, bolela mě záda a jen jsem tahala nohy, nakonec ani nevím, jak jsem tenkrát dojela do cíle. Pak následovaly dva roky olympijské přípravy. Mezi tím byly předolympijské hry v Sapporu, kde jsme si vyzkoušely všechny tratě, tam jsem byla 6.a7. Předolympijská příprava byla na tu dobu dost tvrdá, ale ve srovnání s tréninky mých dcer to byla tak 1/3. Našeho trenéra tehdy kritizovali za to, že z nás dere kůži, ale on si stál za svým a nám to ani tak nepřipadalo, kromě chvil, kdy jsme jako relaxaci hrály fotbal a měly okopané holeně..

Dá se říct, že jste olympijské medailové umístění předpokládala, vzhledem k Vašemu umístění na předolympijských hrách o rok dříve, nebo to bylo překvapení?

To se vůbec nedalo předpokládat. Dobrá umístění v předchozích závodech mi spíš pomohla zvednout sebevědomí, ale medaili nikdo nepředpokládal, protože na skutečné olympiádě pak bylo mnohem víc startujících a jiné podmínky.

A jak Vy jste prožívala vlastní olympiádu v Sapporu?

Tím, že jsem žila hlavně pro závody, nesměla jsem se moc rozptylovat děním okolo. Naše závody byly ob dva dny - desítka, pětka a štafety, takže moc času nezbylo. Přesto jsme si našly čas a podívaly se do města. Víc zážitků z Japonska mám ale z roku 1971 z předolympijských závodů, kdy jsme si město prohlédly dost dobře, obdivovaly jsme veliké budovy, mezi kterými se tísnily malé domečky, v nich malíčké kráměčky, že jste se tam sotva otočili, ale lidé byli moc milí a hodní.

Co pro Vás znamenala olympijská medaile tehdy a co pro Vás znamená dnes s odstupem 26 let?

Tehdy jsem byla velmi mladá a považovala jsem to za úspěch všech, kdo kolem toho dělali. Já jsem byla té vši práce jenom jakési vyvrcholení. Dosáhnout toho tehdy mohla kterákoli z mých kolegyň, které se se mnou olympiády zúčastnily. Byla jsem tehdy hrozně šťastná a když mi tu medaili pak dali, položila jsem si ji pod polštář, protože jsem se bála, že když si ji položím na stolek, někde mi zapadne a už ji nenajdu. A s odstupem času? Byla to vlastně první medaile, kterou získala ženská reprezentanka a ženy ve sportu začaly taky něco dokazovat. Potom byla těch ženských úspěchů ještě řada, např. Květa Pecková nebo dnes Katka Neumannová. Dnes žiju normální civilní život, na olympijskou medaili samozřejmě občas vzpomínám s tím, že jsem přece jen prožila něco ne tak docela obyčejného.

Když teď pracujete v Nové Vsi za přepážkou, není to tak trochu nuda ve srovnání se sportovní kariérou?

Já jsem po skončení lyžování zkoušela víc věcí, pracovala jsem jako trenérka v lyžařském oddíle, pak se mi narodily holky a vrátila jsem se do oddílu jako organizační pracovnice. Pak se mi naskytla práce na místní poště, vzala jsem ji, abych nemusela dojíždět do Jablonce. Začala jsem roznášet poštu a nepovažuji to za nějakou podřadnou práci. A za přepážkou dělám práci, o které něco vím, ale někdy, když je venku pěkně, tak přemýšlím o tom, jaké by to bylo zase roznášet.

Hodláte pokračovat v organizaci novoveských tradičních sportovních akcí jako přespolní běh?

Přespolní běh a celá jeho organizace celá léta ležela na mě, i když jsou na vsi lidé ochotní pomoci, shánění sponzorů, organizace a koordinace veškerých příprav zůstala na mě, takže teď, když mi přibýly povinnosti v práci i v rodině, přestala jsem to časově zvládat a loni jsem řekla, že běh organizovat nebudu. Pokud se ale najde někdo další, kdo by měl zájem v této tradici pokračovat, ráda mu pomůžu a předám své zkušenosti a kontakty. Atmosféra při tomto závodě byla vždy velmi pěkná.

Co říkáte sportování svých dětí?

Je dobře, že něco dělají, jsou teď obě na přelomu, kdy se rozhoduje, jestli budou dělat vrcholový sport, nebo sportovat jen tak pro sebe. Ale dokud můžou, tak ať co nejdéle sportují. Někdy mě na tom zlobí, že si při tom nestihnou udělat školu, někdy bych byla radší, kdyby studovaly, a při tom si sportovaly, dnes je to spíš opačně.

Co si vybavíte při pohledu na tuto fotografii?

Vybaví se mi starý König, jeho malý sál. Když jsme přijeli z olympiády, byli jsme nejdřív přivítáni na radnici v Jablonci, a pak jsme jeli na Ves. Tam vpředu byl ještě ohoz se zábradlím plný lidí, i malém sále bylo plno lidí, kteří nás přivítali, ale já jsem pak brzy odešla, protože proti Japonsku tu byl velký časový posun a já už jsem nemohla udržet víčka. Tady jsem také poprvé pila šampaňské, musím říct, že jen proto, že bylo otevřené na naši počest.

Historický snímek z vyhlášení vítězů v běhu žen na 5 km: na nejvyšším stupni Galina Kulakovová (SSSR), na druhém Mariatta Kajosmaaová (Finsko) a v popředí na třetím Helena Šíkolová - Balatková (Československo). Bronzová medaile Šíkolové byla první olympijskou medailí našeho ženského lyžování vůbec.

Snímek ze slavnostního přivítání úspěšné olympioničky na Nové Vsi na malém sálu Königu. Nalevo předseda MNV Karel Myslivec třímající bronzovou medaili, napravo šťastná Helena Šíkolová.

Dolení mlýn

Před rokem 1850 před zrušením panské správy byla naše obec rozdělena na dvě části. Dolení ves přináležela k panství maloskalskému, hoření ves, tvořící samostatnou rychtu sestávající z horní Nové Vsi a Horní Černé Studnice, přináležela k panství smržovskému. V každé z osad nechal majitel panství, do něhož ta která osada spadala, vystavět počátkem 18. století mlýn, v němž si rolníci zde usazení mohli své obilí nechat semlít. Hoření mlýn se nalézal na místě dnešního pensionu Maják, dolení mlýn na místě dnešního č.p.31 (Vašíčkovi).

Kdy přesně byl dolení mlýn postaven není přesně známo, s určitostí lze říci, že před rokem 1720. Nejstarší zprávy uvádějí mezi lety 1722-23 jako mlynáře Johanna Christopa Hilperta původem od Žatce. V té době byl zřejmě mlýn ještě v majetku tehdejšího majitele panství.

Starý soupis obyvatel se dále zmiňuje o mlynáři Philippu Zeh (*1780) a Josefu Dresslerovi (*1806) ze Smržovky. Mlynářský rod Dresslerů nesl přídomek Nikl podle Nikolausa Dresslera ze Smržovky, a tak i novoveský dolení mlýn nesl po dobu své pozdější existence přídomek Niklův mlýn (Nickelmuehle). Soupis obyvatel maloskalské části Nové Vsi z roku 1840 hovoří již o Philippu Zee (Zeh) (synovi stejně jmenovaného) s rodinou a o majiteli domu č.p.31 Josefu Fischerovi - brusiči skla a zeti výše jmenovaného Philippa Zee. V té době již oba novoveské mlýny nesloužily svému původnímu účelu, již dříve vyhořely a byly přestavěny na brusírny skla.

Za zmínku stojí pozoruhodná stavba mlýnského náhonu se dvěma rybníky. Hlavní rybník se nalézal na Novoveském potoce za dnešním domem Halamových. Tato zdánlivě velká vzdálenost od samotného mlýnu měla svůj důležitý důvod. Mlýn potřeboval ke svému chodu co nejvíce vody a voda z tzv. hraničního potoka tekoucího z Horní Černé Studnice přes Ostrý roh do Novoveského potoka by přišla vnivěč. Proto bylo nutno zhotovit náhon propojující hraniční potok s výše zmiňovaným rybníkem. Tento náhon je dodnes patrný na zahradě rekreačního domku Filipovských. Z rybníka pak pokračoval další náhon po vrstevnici po louce pod Berkovými, kde nabíral vodu z Podmáslového údolí, až do zásobního rybníka přímo nad mlýnem. Z této druhé části náhonu se dochovala jen malá část v jeho středním úseku.

V roce 1886 vlastnil dům č.p.31 brusič skla Ignác Hůbner, dále jeho syn Jindřich Hůbner, též brusič skla. 30.8.1918 dům kupuje Richard Priebsch - výrobce skleněného zboží.

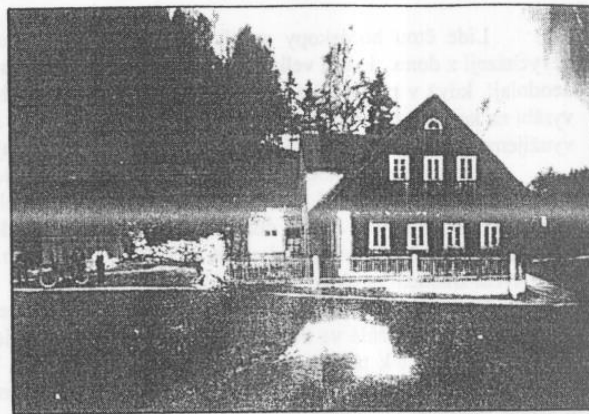
3.12.1928 koupili dům Josef a Marta Krausovi z Jistebka. Josef Kraus - kovář, zámečník, výrobce a především vynálezce a zlepšovatel sklářských strojů původní roubené stavení přestavěl a rozšířil, vodní kolo nahradil turbínou, která poháněla přes důmyslnou soustavu transmisí strojní vybavení zámečnictví. Jeho vynález sklářského mačkáčského stroje byl na svou dobu převratný a pozdější konstrukce mačkáčských strojů z něj vycházely, přetrval i název Krausovo mačkadlo.

Po druhé světové válce "převzal" firmu do národní správy Jindřich Fišer, po roce 1948 byla živnost postupně zlikvidována, zařízení odvezeno, náhon s rybníky pozbyl významu a zanikl.

Potomci Josefa Krause žijí v čp. 31 doposud a nedávno byl dům celkově rekonstruován.

-jas-

Josef Kraus u pece zkouší svůj mačkáčský stroj.

Č.p.31 - původní roubené stavení

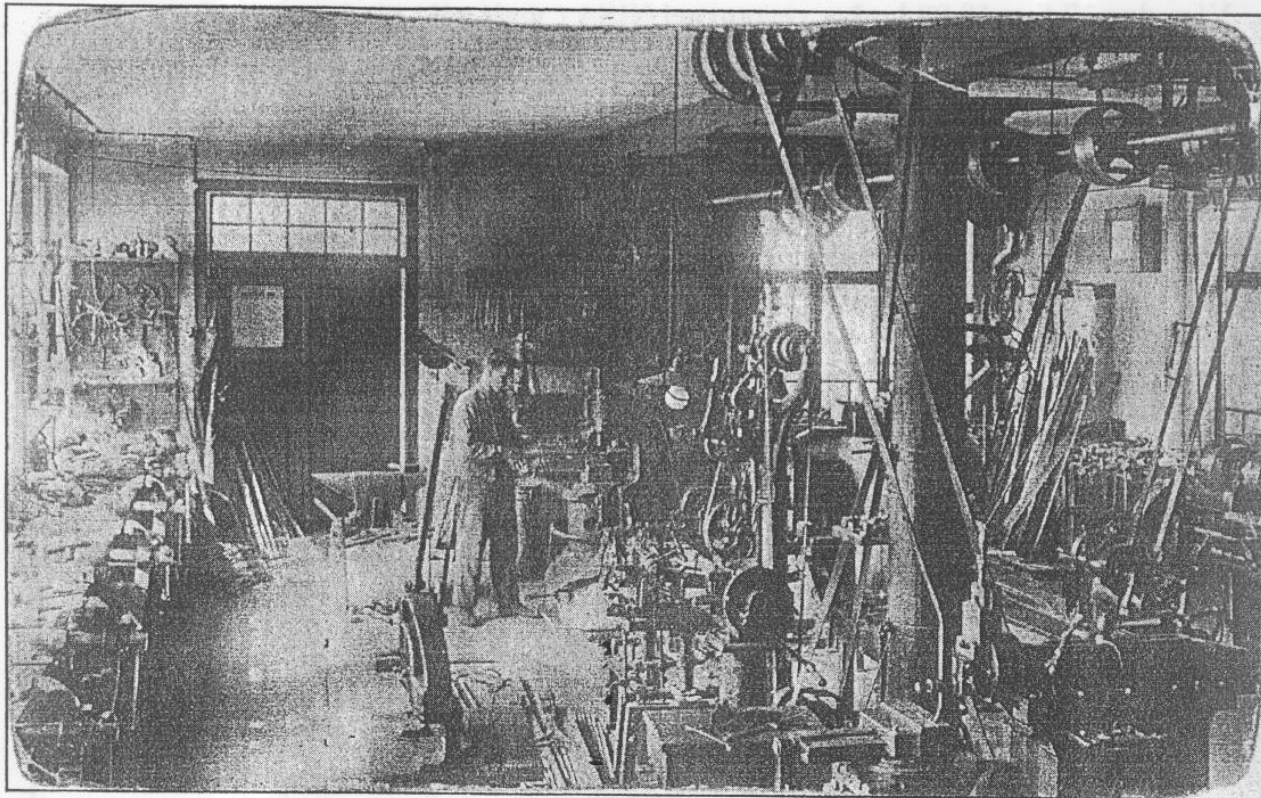

Č.p.31 - Strojní zámečnictví Josefa Krause.
(30.léta)

Pohled do dílny Josefa Krause.
U stropu jsou vidět transmisy, z nichž
kožené řemeny pohánějí stroje.
(30.léta)

Horní Černá Studnice : Druhé dějství - kameníci.

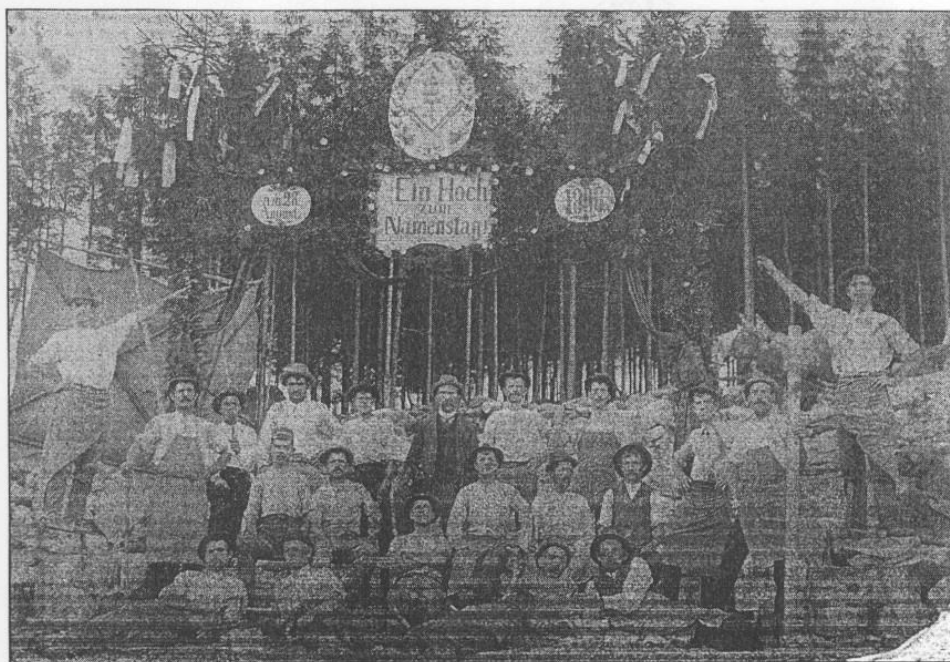
Zatímco téma pro první dějství černostudniční historie - formanský provoz, jenž byl obrovským impulsem posunujícím vývoj osady kupředu, bylo víceméně dáno, téma pro druhé dějství již zdaleka tak jednoznačné není. Poté co ustal formanský provoz přes Horní Černou Studnici, posouvá její vývoj kupředu hned několik faktorů téměř současně. Jedním z nich bylo bezpochyby kamenictví.

Žula. Patří ke zdejšímu kraji. Najdeme ji úplně všude. Na některých místech žulové balvany vytvářejí žulová pole, kde se dá skákat bezpřestání z jednoho kamene na druhý, někde zas vystupuje skalní masa vzhůru a uchvacuje diváka svými rozmanitými tvary. Nezpracovaná žula kladla mnohdy překážky, zpracovaná napomáhala rozvoji celého kraje.

Kamenictví do našich končin zavítalo se samotným osídlováním. Zpočátku se však jednalo spíš o nucené zpracování kamene. Bylo třeba vytvořit přístupové cesty vedoucí mnohdy značně členitým terénem, osídlenci museli postupně vytvořit také prostor pro zemědělskou činnost poskytující jim obživu. O tom, jak obtížné to muselo být, dodnes vypovídají kamenné snosy - hromady a zdi z kamene na krajích luk a cest. Lámání kamene se provádělo zahnutým špičatým hákem, na "Pražské cestě" jsou na některých kamenných blocích dodnes stopy po takovém lámání patrné.

Na začátku 19. století byla spotřeba kamene dosti malá. Až prudký rozvoj sklářství na Jablonecku v druhé polovině 19. století měl za následek rozpoutání opravdové stavební horečky. Prudce vzrůstala poptávka po kamenickém zboží. Černostudniční hřeben díky svému geologickému složení (dvouslídňá žula - granit) skýtal jedinečné podmínky pro rozvoj kamenické výroby. Obvykle se pronajímalo jako lom přesně vyměřený kus lesa. Nejříve se pokácely stromy a dřevo se svezlo. Pronájemce byl kamenický mistr, který musel přistoupit na podmínku odklidit kámen z kusu lesa do určitého okamžiku. Pokud nemohl dodržet termín, propadly všechny kameny na terénu včetně těch již opracovaných panstvu. Když bylo kamení z kusu lesa odklizen, les byl znovu osázen a byl nadále lépe průchodným, tím lépe využitelným a i lesní zvěř v takovém lese nalézala lepší prostor k životu. Kamenictví byla sezónní práce, která se nedala provozovat v zimě, kdy kameníci nalézali uplatnění většinou ve sklářském průmyslu. V zimě se však otevřel prostor pro svážeče kamene, kteří z jinak nepřístupných skalnic mohli po jimi vytvořených zimních cestách kámen svážet. Jedním z posledních takových svážečů kamene byl jistý Kirschner, přezdívaný Kujansfranz, z horního Jablonce. V době největšího rozkvětu kamenictví v letech 1880 až 1906 bylo v lomech na Horní Černé Studnici zaměstnáno až 200 osob. Mnoho z kameníků se v osadě zabydlelo natrvalo a jejich potomci v obci žijí doposud.

O životě v černostudničních lomech nám uchoval cenné svědectví Karl Seiboth z Rychnova (*1888):
.....13. května 1903 jsem šel s kamenickým mistrem Josefem Hübnerem na Černou Studnici, abych zde vstoupil do učení jako kameník. Protože toho dne hodně sněžilo, poslali mě zpět domů, měl jsem přijít příští den. Ještě jsem neviděl žádnou kamenickou práci, měl jsem se jen učit jak se opracovávají žulové kameny. Cesta z Rychnova do černostudničního lomu, který ležel při silnici na Berany, trvala přes 1,5 hodiny, musel jsem ji denně zdolávat dvakrát. Práce byla těžká, celý den se muselo stát a tlouci kladivem do železa. Pracovní doba byla od pondělí do soboty, 54 hodin v týdnu, a to denně od 7 do 12 hodin a od 13 do 18 hodin. Mezitím dopoledne a odpoledne půlhodinová pauza. Po desítidenní učednické době jsem si vydělal první peníze. Na podzim jsem mohl přinést domů 8 až 10 korun týdně. Byli jsme 4 uční a museli jsme všechno uklízet aby se ostatní nezdružovali od práce. Nakládání bylo velice namáhavé. Desky, schody, okrajové kameny (k chodníkům) a různé jiné kusy se musely donést přes těžký terén a přeložit. V černostudničním lese leželo často mnoho žulových bloků na sobě a přes sebe. Tam se odstranil les a na ploše 80x100m se založil lom. Když se kámen zpracoval, přešlo se na jiné místo.

Oslava svátku
v černostudničním
lomě 28. srpna 1896.

Život v lomě byl pěkný, dělníci byli mezi sebou přátelští a připravení pomoci. Žádný kameník nemohl velké kameny, které měly být opracovány, sám převrátit. Potřeboval stále pomocníky, aby s nimi pohnul. Existovaly určité zvyky, které se musely zcela přesně dodržovat. Když někdo potreboval pomoc, musel říci: Die Herren sind angesprochen - pánové jsou osloveni/prošeni. Nato každý odložil své kladivo a pomohl dostat kámen na podstavec (lůžko - aby se skalní blok dobře štipal). Když kámen dobře ležel, muselo se zase říci: Sie Herren sind bedankt - pánům se děkuje. Když na to někdo zapoměl, musel zaplatit litr Perlschnaps (nějaká kořalka). Tehdy ještě nebyly jeřáby, které by obstaraly těžkou práci. Někdy to byla i pohoda, když měl někdo svátek či narozeniny, nebo se slavil jiný svátek, musel ten dotyčný něco zaplatit. To se pak v odpolední pauze přinesl 50-litrový sud piva, pak bylo veselo. Pivo musel přinést učeň z půl hodiny vzdálené Beranské hospody. Sud se vezl do lomu velice špatnou cestou. Ten, kdo pivo přivezl, směl zadarmo pít. Protože jsme všichni pracovali pod volnou oblohou, potrebovali jsme pro deštivé dny přístřešek. Ze slabých dřevěných tyček si každý postavil rám a natáhl na něj šest k sobě přišitých a roztažených pytlů.

I když bylo povolání těžké, bylo rádo vykonáváno, protože byl člověk vždy ve spojení s přírodou. Kamenická práce byla sezónní, protože od listopadu byly kameny zamrzlé a nedaly se opracovávat. Většina kameníků byla v zimě zaměstnána v jabloneckém průmyslu a byli většinou rádi, že mohou na jaře zase pracovat v lomě.....

Tolik z pamětí Karla Seibotha a pokračování vyprávění o černostudničním kamenictví naleznete v příštím čísle.

-jas-

Kameníci na vrcholu Černé Studnice při zahájení prací na stavbě černostudniční rozhledny a s tím spojeným rozštípáním jednoho z vrcholových skalisek v místě budoucí rozhledny (1904).

První fotbalové mužstvo po dokončení novoveského hřiště

V roce 1949 začaly práce na úpravě prostoru mezi katolickým kostelem a hřbitovem, kde se původně nalézal park s cenrální plochou dříve nazývanou "Festplatz". V roce 1957 bylo hřiště dokončeno. Iniciátory vzniku nového fotbalového týmu byli především: ing. Janeček, František Kukol, František Javůrek a pan Kabelák. Hřiště bylo vybudováno svépomocí, akci financoval MNV, mechanizaci dal k dispozici OSP.

Zleva v horní řadě: Jiří Šikola, Josef Rezler, Jan Bernard, Čeněk Kraus, Stanislav Polák, Ladislav Kothera
Zleva v dolní řadě: Jaroslav Kučera, Karel Typlt, Karel Myslivec, Josef Havel a Stanislav Miller (foto 1958)

Ze zpravodaje od pramene Nisy (květen 1961):

Pochod novoveských fotbalistů

1. Ten, kdo chce vidět kopanou skutečně nejlepší,
musí znát partu sehranou, složenou v Nové Vsi,
tu rival sebesilnější, svůj brzy ztratí dech
a jistě odtud nese si šest gólů na zádech.

Refrein:

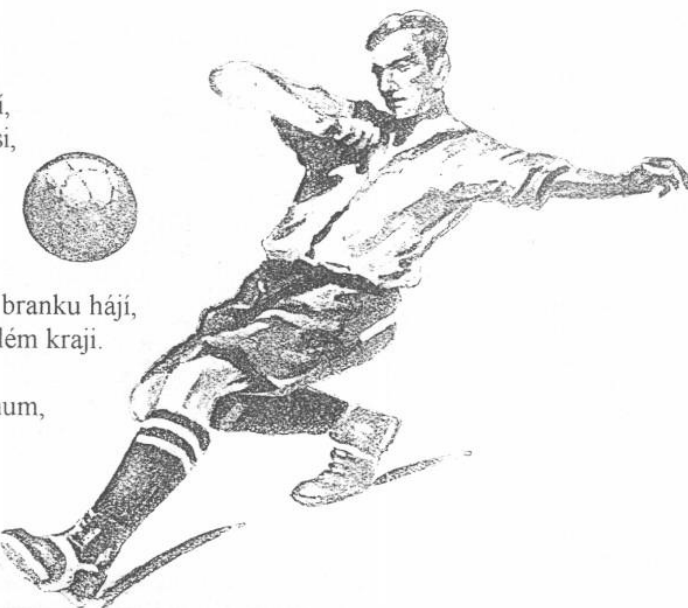
V jarém plesu vše do dresů, každý necht' svou branku hájí,
dokažme dnes, že Nová Ves nejlepší klub v celém kraji.

2. Králem výšek, sic bez trůnu, je borec Lojza Chum,
ten když nakopne merunu, letí až k oblakům,
musíme často čekati někdy i minut pět,
než mičuda se vrátí zas z kosmu do hry zpět.

Refrein:....

(melodie zdarma v redakci)

Pozn. redaktora: přejato bez úprav, melodie se bohužel neuchovala.

-jas-al-

Hoření mlýn

Dnes Vám v historické rubrice představím druhý novoveský - hoření mlýn.

Roku 1713 hrabě Albrecht Maximilián Anton Desfours nechal v Nové Vsi vystavět nový mlýn a po dokončení stavby tentýž 1. července 1715 odprodal za obnos 300 zlatých Hansi Wanderovi. Tento mlýn stál v místech dnešního penzionu Maják a tehdy ležel na samé hranici smržovského panství, pod které spadala Horní Nová Ves s Horní Černou Studnicí. Po Hansi Wanderovi se objevují jako majitelé níže zapsaní (spolu s cenou objektu popřípadě jeho části):

- v roce 1770 Hans Karl Wander.....250 zl
- 1771 při očíslování domů přiděleno čp 43
- v roce 1779? Josef Seydel.....900 zl
- v roce 1780 Josef Appelt - mlynář v Lučanech a Nové Vsi.....850 zl
- v roce 1784 vystupuje mlýn v zápisech jako spáleniště (6. květen 1784)
- v Rustikálním soupise vlastníků (soupis vlastníků půdy) z 29. 7. 1784 vážne Josefu Appeltovi na spáleništi dluh 624 zlatých.
- do roku 1808 Ignác Görner (rybník ?)
- 1808-1810 Gottfried Riemer 2000 zl
- 1810-1811 Anton Jantsch4300 zl
- 1811-1813 Anton Schuldes.....5000 zl
- 1813-? Josef Engel - mlynář z Frýdlantu.....3370 zl a Andreas Pochmann1200 zl (vlastnictví ustanoveno soudem)
- 1817-? Andreas Pochmann ml.....800 zl za otcovský podíl na mlýnu
- 1839 - ? Josef Hollubetz (*1788) a Gottfried Engel (*1813), který vlastnil otcovský podíl v ceně 1200 zl
- od roku 1844 - ? Franz Kleinert.....200zl a Anton Elstner spolu se Stefanem Zinckerem

Výše uvedení majitelé byli zároveň mlynáři, krom nich jsou u čp 43 uváděni také pekaři Johannes Wander (*1807), Anton Ulbrich (1879 - 1885) a Josef Dressler (1886 - 1894?). Mlýn od první poloviny 19. století nesl název Engelův mlýn (Engelmühle). Na konci 19. století byl mlýn využíván také pro sklářskou výrobu, jak o tom vypovídá soupis živnostníků z roku 1884, kde je uváděn Klamt Reimund jako mačkář skla.

V roce 1904 zřídil v čp 43 pozdější hoteliér Konrád König, v té době výrobce skleněného zboží, první novoveskou vodní elektrárnu. Tato elektrárna poháněla rumplovnu v čp 43, zařízení Königovy továrny (pozdějšího hotelu König) a dodávala proud do přilehlých domů. Do roku 1912 byla elektrina z této a dalších později vzniklých malých vodních elektráren jako jediná k dispozici pro Novou Ves, teprve po tomto roce byla zavedena dodávka proudu z elektrárny firmy Panitschka z Šumburku nad Desnou. Po dokončení elektrifikace obce v druhé polovině 20. let Konrád König prodal objekt Hugo Schwarzovi, který zde i nadále provozoval brusírnu a rumplovnu skla.

Neodmyslitelnou součástí mlýna byl mlýnský rybník s náhonem. Původní rybník ležel mezi č.p.142 ("Fara" - Hákoví) a č.p.134 (Velíškoví), náhon odkláněl vodu z Novoveského potoka v místech dnešního č.p.413 (Poláčkoví) a jeho část od tohoto místa k hlavní silnici je dodnes patrná. Pro bezproblémový chod rumplovny bylo třeba větší množství vody, a tak Konrád König zřídil v místech dnešního koupaliště již před rokem 1900 veliký rybník sloužící jako další zásobárna vody, který byl později využíván hlavně jako zázemí Königova hotelu.

Konrad König, Neudorf

PERLEN,-STEINE,-ZELLULOID,-BIJOUTERIE-UND GLASWAREN-FABRIK
IN ALLEN MÖGLICHEN FARBEN UND AUSFÜHRUNGEN.

TELEGRAMME: KONRAD KÖNIG, NEUDORF BEI GABLONZ.

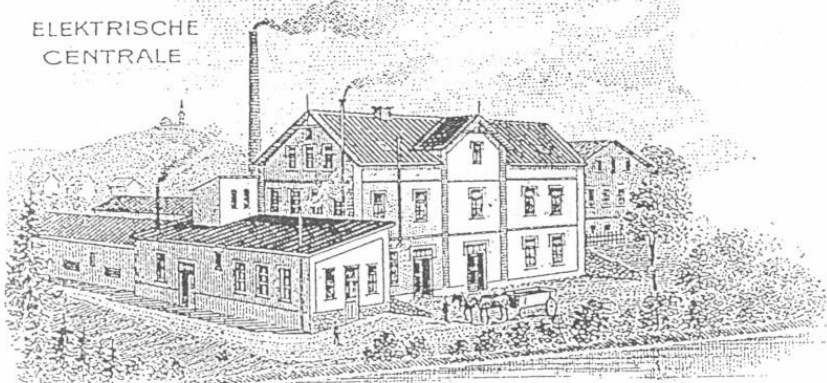
Neudorf a. d. S.
in Böhmen

SPECIALITÄTEN:
IMITIERTE PERLEN UND EDELSTEINE,
KETTEN, KÖLLIERS, SCHMUCKSCHNÜREN,
BROSCHEN, HUTSCHMUCK, GÜRTELSCHNALLEN,
FABRIKATIONEN ETC.

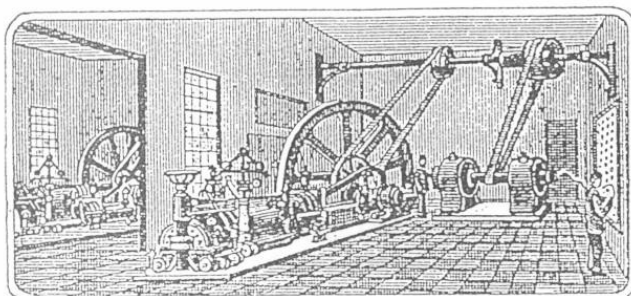
Bahnstation:
NEUDORF a. d. S.

Hlavička účtu firmy Konráda Königa pocházející z let 1904 až 1910, zachycující venkovní i vnitřní podobu továrny (pozdějšího hotelu König) s elektrárnou. Výrobním programem novoveské továrny byla výroba perli, kamenů, celuloidového, bižuterního a skleněného zboží. Jako specializace firmy je uváděna výroba imitovaných perel a drahokamů, řetězů, náhrdelníků, ozdobných šňůr, broží, ozdob na klobouky, přesek atd..

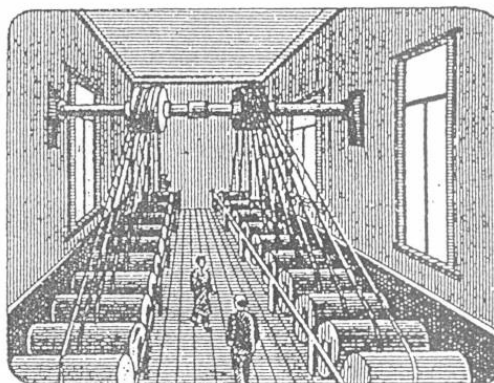
ELEKTRISCHE CENTRALE

Poměrně věrně
zachycená podoba
Königovi elektrárny
(1905)

Strojovna

Rumplovna

SCHLEIFEREI

Po druhé světové válce objekt nejprve získává do národní správy František Kučera provozující zde i nadále rumplovnu. V roce 1946 objekt přebírá a rumplovnu provozuje Zdeněk Nykrýn. Na začátku 50. let je vlastníkem a posledním provozovatelem rumplovny výrobní družstvo Maják, jehož název nese objekt až doposud. Na začátku 60. let přebírá dům do vlastnictví obec a posléze ho postupuje pro rekreační účely podniku Klenoty Praha. Původní mlýnský rybník pozbyl významu a byl postupně zavezen odpadem z okolních domácností. Na konci 70. let objekt získává JZD Dršý a provozuje ho také jako objekt pro rekreaci. Objekt byl v tomto období přestavěn, došlo k odstranění secesní fasády a vzhled objektu odpovídal představám a požadavkům tehdejší doby. Správci a provozovateli Majáku byli po dlouhá léta manželé Růžickovi. Posledním majitelem Majáku jsou manželé Papouškoví, jimi provozovaný penzion nabývá nyní oku milého a zajímavého vzhledu a bezpochyby se po dokončení stavebních a terénních úprav stane jednou z dominant obce (tentokrát v dobrém smyslu slova).

*Snímek zachycující
práce na terénních úpravách
okoli pensionu Maják,
v popředí duchovní otec
budoucí podoby okoli pensionu
— strýček pana Papouška —
pan Borek Lakota. (podzim 1998)*

Tento článek
sponzoruje

AREÁL
TRÁV
PENSIONU

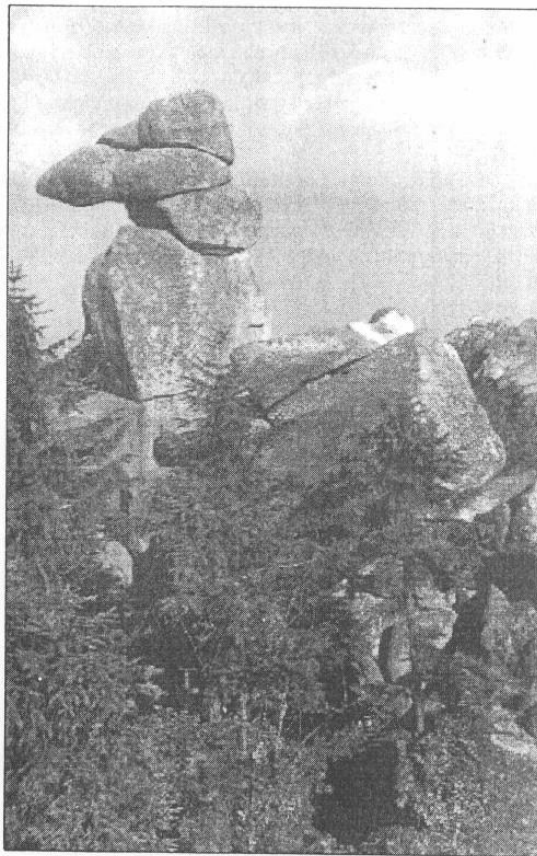
MOŽNÁ VES NÁŠ DŮM
NEJDE
TRÁVA PRAHA 115 001 318
MOŽNÁ DĚLOVÝSTRA

Horní Černá Studnice : Druhé dějství - kameníci (pokračování)

Mluvíme-li o černostudničním kamenictví, nutně musíme začít vnímat kamenickou práci, odehrávající se na celém Černostudničním hřebenu od Horního Jablonce až po Muchovské skály s Šoufem (Terezínkou). Dnes se však naše povídání díky omezenému prostoru bude točit v místech mezi Horním Jabloncem, Berany a Pustinou.

Černostudniční hřeben na svých vrcholcích i úbočích v minulosti skrýval nesčetné množství skalních útvarů od menších až po skutečné velikány. Mnohé z nich však padly za obětí právě kamenické výroby. Mezi takové patří i Beranské skály. Tato 15m vysoká skaliska, údajně jedna z nejhezčích, na hřebenu rozštípal věhlasný kamenický mistr z dolní Smržovky Johann Huyer. Z nich bylo také několik vagónů kamene odvezeno na pražský reprezentační dům "U Hybernů". Na jejich vrcholcích bylo k vřídění hned několik skalních hrnců podobných tomu na skalní vyhlídce Finkštejnu nad smržovským nádražím. Dříve nesly tyto skalní útvary pojmenování "obětní kameny" jako domnělá památka na pohanské rituály. Tyto skalní útvary však vytvořila tisíciletým působením sama příroda. O množství takových útvarů na černostudničním hřebenu vypovídají stará svědectví, mezi nejstarší patří Josefský popis z konce 18.století zmiňující se o "Lese kotlíkových kamenů" (Kesselsteinwald) právě v místech kolem Černé Studnice. Stejná skaliska byla k nalezení i na samém vrcholku Černé Studnice v místech dnešní rozhledny. Jejich kámen byl použit právě na stavbu rozhledny, která započala v roce 1904 a ukončena byla v roce 1905. Rozhledna dle návrhu architekta Hemricha je ukázkou mistrovské práce zdejších kameníků, mezi nimiž byli také obyvatelé Horní Černé Studnice. Procházím-li staré soupisy místních obyvatel, nenaleznu na začátku století černostudniční rodinu, kde by se někdo právě kamenictvím neživil. Proto se zmíním především o těch, jejichž potomci v místě žijí doposud. V soupise z roku 1911 nalézám tyto: kameník Josef Haupt (*1871 na H. Černé Studnici) - čp.11/24, kameník Josef Hrdlička st. (*1877 v Přesticích) - čp.44/91 (koupil v roce 1908), kameník Bohumil Chuchla (*1885 v Nučicích - okr.Český Brod) - podnájemník v čp.42/87 (na HČS se přistěhoval 1911), kameník Oswald Trávníček (*1863 v Lipkové Vodě u Příbrami) - čp.40/85 (od 1911), a mnoho dalších.

V soupise živnostníků z roku 1910 nalézám v Nové Vsi kameníky Antona Scholze, Antona Witáka vlastníciho na Černé Studnici veliký lom, na HČS Rudolfa Posselta - majitele lomu a již zmiňovaného Josefa Hrdličku - rozkolníka kamene. Poslední jmenovaný lomařil ve vlastních skalnicích v lesích mezi HČS a Horním Jabloncem. V době po I.světové válce tlukot kamenických kladívek na HČS ustává.

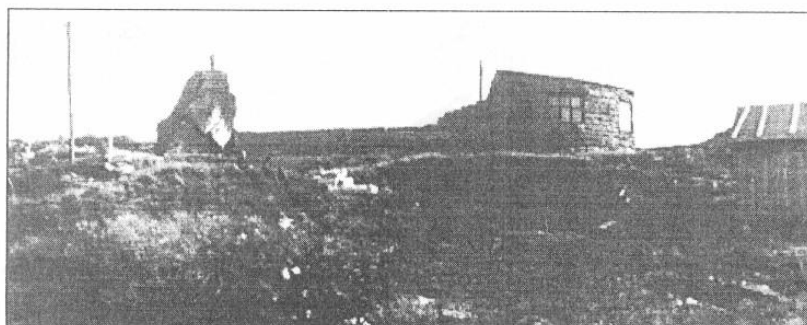
Skalní útvar Kladivo (někdy nazývaný Čertova kovadlina) - nejzajímavější skalisko Čertových skal.

Unikátní snímek ze stavby černostudniční rozhledny (1905).

Rodina kameníka Antona Witáka, na snímku je zachycen dům č.p. 13 (hájenka - Suchomelovi) ještě před vyhořením (1910).

Osada Horní Černá Studnice na snímku z roku 1910, v popředí dům rodiny Hrdličkovy, na louce plátěné přístřešky kameníků.

Jedinečný snímek zachycující poslední větší skalisko v osadě HČS v místě nad dnešním lomem, napravo velkoryse založená rozestavěná a dnes již opět neexistující budova horského Semtnerova hotelu (1936).

V pamětech Josefa Hrdličky ml. čteme: ".....v roce 1919 jsem pracoval u firmy Halama v Dolních Lučanech za 40 Kč týdně a otec jako kameník u Hůblu v lomě u novoveského nádraží za 2 K na hodinu. Až na jaře stavěla firma Korazza v Jablonci velké skladiště z kamene, kde jsem též pracoval za 5 Kč na hodinu, starí kameníci měli 6,50 na hodinu. Byl tam mimo otce a mně starý Trávníček, Dolejš, Chuchla a to už se začaly poměry konsolidovat (hospodářská krise). V létě téhož roku začal otec, Chuchla a Dolejš výrobu kamenického zboží, pracoval jsem s nimi, ale parta se dlouho neudržela. Příští jaro si otec vzal vlastní živnostenský list, práce bylo mnoho, výdělek slušný, pracoval jsem až do podzimu 1922, kdy jsem odešel na vojnu do Mladé Boleslavi.....". Josef Hrdlička st. lomařil až do 2. světové války a stal se tak posledním kameníkem z Horní Černé Studnice. Kamenictví pak ještě nějaký čas po válce přežívalo v okolí Zásady (Zbytky), Beranů a na stráněch pod Muchovem. Po lesích jsou však doposud k vidění staré skalnice s nedodělanou, někdy už mechem porostlou kamenickou prací a s hromadami kamenných úlomků a odpadu - "škáje". Jako svědci umu zdejších obyvatel se hlásí úctyhodné kamenné stavby, o těch však někdy přistě.

Na Horní Černé Studnici mnohem později v místech Hůbnerovy pískovny vzniká nový lom, kde se však žula již těží moderním způsobem, zanechávajícím po sobě možná až příliš mnoho zbytečně nevyužitého materiálu. Tatam jsou starí kameníci opravovávající po lesích bludné kameny, tatam zdánlivá romantika kamenické práce. Dnešní černostudniční kamenictví je již jinou kapitolou. Nebo ne? -jas-

Bylo - nebylo, tentokrát divadlo.

Mezi nesčetnými novoveskými spolky předválečného období má své pevné místo Divadelní spolek pro Novou Ves a Horní Černou Studnici. V období před první světovou válkou vzniká z továrního objektu Konráda Königa hotelový komplex a ten se postupně stává střediskem kulturního a společenského dění v obci. Hotel skýtal ideální podmínky pro další rozvoj spolkové činnosti všeho druhu. Malý sál - původně místnost kde byla zimní zahrada, která sloužila jako zázemí pro hotelové hosty - je ve dvacátých letech (krátce po vzniku divadelního souboru) upraven pro potřeby divadla. Přibližně v téže době vzniká také letní pódium v letní zahradě. O činnosti spolku bohužel nemáme žádné bližší zprávy, krom několika snímků z divadelních představení a několika kusých zpráv.

Dne 28.2.1949 byl založen nový divadelní soubor pod vedením M. Kozákové. Po nacvičení pohádky pro děti se započalo s nácvičkou hry "Morálka paní Dulské". Obsazení bylo následující: Brožek Jiří, Strnad Boř., Hercíková M., Kukolová M., Hercík J., Ertl J., Plechata L. Dále následovalo několik dalších představení, např. "Bud' a nebo" a "Kozí mléko". Nejlépe však situaci vystihne citace z divadelní kroniky "... s pochopením pro divadlo zde to bylo velmi zlé. Lidé, kteří seděli na výboře, hledali kde a jak znemožnit naši práci. Jejich cíl byl urvat pro sebe co nejvíce, bez ohledu na spoluobčany..." Po nějakém čase se kroužek rozpadl. "... ale semínko zeleně v těch dobrých duších klíčilo a občas vyrostlo, aby vydalo úrodu. Znovu byl založen estrádní kroužek, který měl krátkou, ale dobrou činnost. ...". Členy byli K. Svoboda, J. Vít, bratři Brožkové, Janovičové, M. Svatoš, manželé Veselí a další. Vznikl též pěvecký kroužek, do kterého vstoupili Žďárský, Stejskalová a jiní, ale který se po čase zase rozpadl.

Psal se rok 1959, když byl dán pevný základ divadlu a ustaven divadelní kroužek při Osvětové besedě. Hlavní podíl na možnosti této činnosti měl tehdejší předseda Národního výboru K. Myslivec. "... neodmítl nikdy pomoci, byl-li požádán, sám chodil mezi nás, aby znal naše bolesti, pokud v silách jeho bylo, vždy pomohl. Pravda, opak jeho předchůdců ...". Nebylo divu, že za takovéto pomoci ze strany obce se činnost spolku rozvíjela. "... při požáru budovy byly zničeny kulisy, kroje, pokud zde nějaké byly, neb hodně bylo odcizeno a odvezeno. A tak jsme se dali do práce ...". Jako první hru nacvičili pohádkovou veselohru "Není čert jako čert". Kroužek byl na samém počátku složen z těchto členů: Svoboda K - předseda, Stejskalová, Vítová E. - jednatelka, Janovič Jos. - hospodář, Souček St. - režisér, osvětlovač, Mošna Fr. - režisér, scénář, maskér. Na vánoce byla nastudována pohádka "Děda Mráz" v obsazení: Děda Mráz - Janovič Josef, stařenka - Finkausová, stařík - Brožek Jiří, Páša, dcera - Studecká, Dáša, dcera - Háková S., pes - Ťukal J., zajíc - Mošna J., liška - Nebohá O., medvěd - Brožek L., skřítek - Čílová. Následovalo mnoho dalších her, jejichž návštěvnost byla různá, obsazení her se stejně jako složení souboru neustále měnilo. Duchovním otcem a "tahounem" souboru byl František Mošna, nadšenec a divadelník tělem i duší. Díky němu máme nyní svědectví o činnosti souboru od jeho založení až do roku 1979, svědectví o nadšení i trampotách, hádání a usmiřování, zkrátka o radostech a strastech divadelníků i zdejších obyvatel. Já, jakožto člověk, který už divadelní dění v obci nepamatuje, jsem překvapen, jak bohaté a přesto nedoceněné bylo. Mohu jen doufat, že stejně jako předváleční divadelníci budou mít i ti pováleční své pokračovatele.

A nyní - vzhůru do divadla

-jas-

Divadelní spolek pro Novou Ves a Horní Černou Studnici

konec 20. let

Krejčí jeho milosti (1965)
skřítek Smíšek - Josífk ml.
skřítek Bojánek - Urbánek M.

Kuba a loupežníci (1960)

máma - Ťukalová A.
Kuba, syn - Mošna J.
rychtář - Janovič Jos.
Mařenka - Nebohá O.
Bidlo, policajt - Janovič Jar.
Brčko, písař - Mošna Fr.
Šídlo, švec - Svoboda K.
Kačenka, j. žena - Studetská H.
Ras, loupežník 1 - Brožek L.
Sas, loupežník 2 - Souček st.
Vyuk, loupežník 3 - Hybner H. uč.
Pepík, dítě 1 - Součková I.
Ivan, dítě 2 - Vít
Franta, dítě 3 - Koňák

Vodník Mařenka (1976)

Fr. Mošna - režiser i herec v jedné osobě

Vodník Mařenka (1976)

Bětuška - Lukavcová J.
čert - Hassová S.
mlynářka - Lukavcová M.
mlynář - Košek J.
světla - Čapek V.
náповěda - Mošnová B.

Princezna Zubejda Solimánská (1973)

- manželé Čapkovi

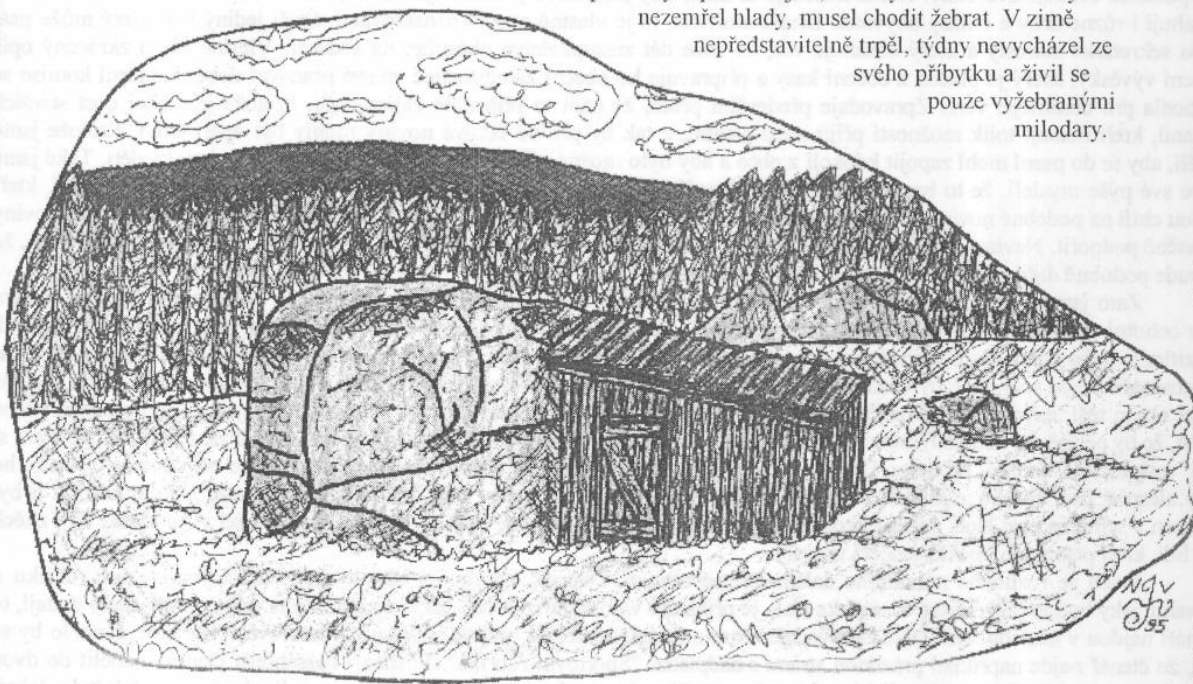
Vždy, když v našem zpravodaji spatříte toto vyobrazení, napoví Vám, že historickou rubriku doplní nebo vystřídají prastará vyprávění, blízcí se někdy více skutečným událostem, jindy více fantazii lidového vypravěče. Všecka jsou ale nedílnou součástí zdejšího kraje, v němž nyní žijeme my, a kde naše příběhy za mnoho let budou možná znít stejně neuvěřitelně a tajemně.

Link - Korl

V Nové Vsi žil prý muž jménem "Link - Korl" (Karel Linke). Jeho zvláštní vzhled - stlačené tělo, velká hlava a bezvousý obličej s nápadnými trudnomyslnými očima - upoutával hned od počátku každého, kdo ho spatřil.

Doba jeho bájného života se vztahuje na léta 1847 - 50, kdy mu zemřela žena a zanechala po sobě dva syny a jednu dceru. Starší syn jako osmnáctiletý zešlehl a krátce na to zemřel. Link - Korl byl v té době asi padesátiletý. Zahořkl a rozhodl se utéci od lidí. Nový domov si založil na Kynastě u velkého balvanu. Na západní straně kamene vykopal do země jámu, kterou obložil prkny donesenými za noci ze smržovského hřbitova. Prkna prý pocházela z vyhrabaných rakví. Příbytek měl zařízen skromě, za židli mu sloužil kámen,

sporák byl uplácán z jílu, lože vystlané trávou. Aby nezemřel hladu, musel chodit žebrať. V zimě nepředstavitelně trpěl, týdny nevycházel ze svého příbytku a živil se pouze vyžebzanými milodary.

Link - Korl platil za velice zbožného člověka, oproti tomu byl prý ale velmi pověřivý. Nebál se bydlet v příbytku z rakví, ale děsil se skřípání sněhu pod nohama.

Po dvou letech takového života se znovu oženil a odstěhoval se do Josefova dolu, kde prý i zemřel.

(Lilie, A., Der politische Bezirk Gablonz, Gablonz - Tannwalder Lehrerverein, Gablonz, 1894)

V poznámkách smržovského učitele a historika Josefa Meissnera nalézáme zmínku o Augustu Kiesewetterovi z č.p.158 v Nové Vsi (dům stál na vyvýšenině naproti hostinci Kynast), který si na zvláštního muže ještě pamatoval. Balvan, u kterého kdysi Link-Korl přebýval, nesl název "Poustevníkův kámen" (Einsiedlerstein).

-jas-al-

O loupežníku Köglerovi

Dnešní vyprávění má v našem kraji i nejbližším okolí Nové Vsi a Černé Studnice celou řadu svědků - živých - potomků pamětníků a neživých - míst, kde Kögler jako kameník a později jako zločinec pobýval. Na události, popsané v dnešním vyprávění se dochovala také řada písemných památek.

Nová píseň o hrozných vraždách a loupežích, které spáchal Josef Kögler, dále jeho outěk, zatčení a odsouzení k smrti. Sepsáním a nákladem Arnošta Chládky

1. Slyšte hrozný příběh tento,
křesťané rozmili,
o hrozných vraždách a krádežích
chci vám vyprávěti,
co spáchal vrah Kögler všechno,
není možná uvěřiti,
co spáchal za činy.
2. Kögler rozený z Petrovic
okresu Jablonného,
kameník byl vyučený,
spáchal mnoho zlého.
Se ženou se odstěhoval
do Jablonce u Liberce,
tam k špatnostem oddán.
3. Řemeslo ho nic netěšilo,
že se musí dřít,
nejdříve se dal na krádeže,
skrže to trestaný,
že z Jablonce pan komisař
ustavičně jeho stíhal,
smrt jemu přislíboval.
4. První pokus vraždy spáchal
v obci Orbersdorfu,
když se dostal v nočním ase
do starostova domu,
do ložnice, kde starosta
uložené měl tam tři sta,
chtěl se jich zmocniti.
5. Sotva svou práci započal,
a to v noční době,
byl si někým výslechován,
pokus jeho zničen.
On oknem musel utéci,
za ním spěchal lid domácí,
vrah použil zbraně.
6. Starosta zloděje stíhal
na jeho útěku,
on nemeškal, rána vyšla,
starosta klesl kzemi.
Ježíš, Maria, pospěšte
a mně ránu obvažte,
jsem od něho zraněn.
7. Hrozný opět zločin spáchal
poblíž Maffersdorfu,
a to šestnáctého října
roku uplynulého,
to na manželích Vackových.
Köglerem jsou přepadený,
peníze jim odňal.
8. Kdy jim bral z kapes peníze,
zbraní vyhrožoval,
manželé se oba třáslí,
vrah pak lesem prchal.
Vacek udal to četnictvu,
přepadení u Maffersdorfu,
hned po něm pátráno.
9. Zas hned dvacátého října
minulého roku
přepadl v lese u Schwazbrunnu
dvě ženy jíti spolu,
Emilie Wavrsichová,
průvodkyně s ní šla jedna,
vrah vyšel jim v cestu.
10. Potuloval se nadále
okolo Liberce,
přišel jeden den do Mildenau,
zašel do hostince,
vyptával se na poměry,
to na kamenickém mistrovi
Felixu Ulrichovi.
11. Seděl tam malíř pokojů,
který byl přítomen,
chvilu hleděl na koglera,
byl mu podezřelý
podle šatů a obličeje,
Köglerovi šikuje se,
udal to četnictvu.
12. Četnický strážmistr Vegvarth
tehdy byl v Hejnicích,
ihned s druhými se vydal
kolem na pochůzky.
Právě jel Ulrich k výplatě,
vraha četník spatřil v žitě,
vrah střelil, pak zmizel.
13. Vražda se mu nepovedla,
přes obilí prchal,
že prý lid může zabít
jak dobytek na jatkách,
s tím se světil kamarádu,
s kterým se sešel na vandru,
v noci od něj prchnul.
14. Hroznou vraždu, kterou spáchal
v lese poblíž Tepfru.
Ptal se Marie Kunzové,
jenž sbírala houby,
bydlejí-li zde cizinci,
jak mnoho jich je v okolí,
chodějí-li tady.
15. Tři hodiny uplynuly,
šla tady rodina,
to Marie Rauchfuchssová
se dvěma synama,
pak Berta Blanksteinová,
paní Markéta Voigtová,
hovořili spolu.
16. V tom vyhrnul se před nimi
muž, drže revolver,
zvolal: Peníze nebo život,
chtěl použití zbraně.
mladý Rauchfuchss nato zvolal:
Zbláznil jste se, vy člověče?
Holi mu ránu dal.
17. Vrah počal po nich střeliti,
ženský utíkaly,
jen statečná Rauchfuchssová
s Jirím se bránila.
Vrah ho střelil čtyřmi rány,
Jirí klesnul bez vědomí,
matka též raněná.
18. Malý Kurt když také prchnul
skrž statečnost matky,
Kögler skočil k své oběti,
strhnul řetěz její
s krku paní Rauchfuchssové,
která ležela bez sebe,
křovinami prchal.
19. Lidé výstřely zděšený
spěchají na místo činu.
Našli zde osoby v krvi,
pomohli k životu
matce, paní Rauchfuchssové,
která v pláči vypravuje
výstup od Köglera.
20. Jiří Rauchfuchss umíraje
ze čtyř ran krvácel,
bolestně loučí se s máti
a svým drahým bratrem.
Cizím lidem odnesený,
pro lékaře hned poslaný,
by rány zavázal.
21. Kögler ale nato zmizel
z naší milé vlasti,
utekl přes Moravu a Uhry,
dostal se až k Terstu,
kde vyprosil od konsula,
potřebné by mu vše vydal,
pod cizím jménem dostal.
22. Cestoval skrž Itálií
k francouzským hranicím,
dal se k vojsku naverbovat,
život nelíbil se mu,
prchnul zase od legie,
utekl přes cizí hranice
až do Arábie
23. V Arábii byl chycený,
vezen do Afriky,
potloukal se pak Alžírem,
sešel se se známým svým
právě sousedem z Jablonce,
který měl časopis o něm,
že jest hrozným vrahem.
24. Psal hned psaní do Jablonce
na svoji manželku,
která oznámila soudu,
Kögler jest v Alžírsku.
Hned zatykač byl poslaný,
aby byl do Čech zaslaný,
by čin svůj odpykal.
25. Plný týden porotní soud
v Liberci zasedal,
osmdesát sedm svědků
na Köglera svolal.
On tvrdošíjně zapíral,
jednohlasně odsouzený,
by byl oběšený.
26. Slavná vláda va Švýcarsku
nedá jej popraviti,
Kögler až odpývá si
deset let vězení,
že zabil Oliviera
v Beathenbuchu ve Švýcarech,
pak katem dokoná.

Vedle Jana Karáska, Wenzla Kummra a Václava Babinského byl Josef Kögler jeden z nejznámějších a nakrátko i nejobávanějších lupičů severních Čech. Jeho sláva byla ovšem jiná než sláva tří legendárních, romantickými povídkami opředených náčelníků lupičských rot. V době jeho dětství byli Karásek i Kummer dávno mrtvi a Babinský, zkruslený stářím a dlouhým vězením, působil jako mírumilovný zahradník v Řepích u Prahy.

Kögler se narodil dne 29. června 1863 v Petrovích u Jablonného, na prahu romantické oblasti pískovcových skal a lomů ojbinských. V rodném kraji se vyučil kamenickému řemeslu a pracoval pak na různých místech jako dobrý kamenický dělník. Nakonec se usadil v Jablonci nad Nisou, kde zapadl do společnosti podezřelých individuí, s nimiž se toulal po hospodách a která jej nakonec zavedla na šikmou dráhu. Netrvalo dlouho a Kögler se dopustil loupeže a urážky úřední osoby. Byl proto zatčen, souzen a uvězněn více než tři roky v Kartouzích. To bylo v letech 1888-1891, mezi 25. a 29. rokem jeho života.

Po odpykání trestu se vrátil znovu do Jablonce, kde měl ženu a malého chlapce. Vrátil se k řemeslu a pracoval u různých zaměstnavatelů, k největší spokojenosti svých šéfů. Úřady však spokojeny nebyly. Zjistily, že se Kögler nepřestal toulat po hospodách a že znovu navázal styky s podezřelými lidmi. Dokonce prý se dopustil i několika drobných krádeží. A tak policie zvýšila ostražitost, vyslýchala a prováděla domovní prohlídky. Nakonec v říjnu 1893 byl Kögler vypovězen z městského obvodu.

Z Köglera se stal tulák, který se potloukal převážně v lesích Jizerských a Lužických hor. Během necelého roku - pln zoufalství, bezradnosti a zloby v srdci - spáchal řadu krádeží, vražedných útoků a jednu nedokonanou vraždu. Klid nastal teprve po polovině srpna 1894, kdy ze severočeské krajiny zmizel. Později se ukázalo, že odešel do Uher, Švýcarska a Itálie, aby nakonec zakotvil v Alžíru, kde působil v cizinecké legii pod nepravým jménem. Byl však brzo vypátrán a odevzdán pro domělou vraždu kněze Oliviera v Beathenbuchu švýcarským úřadům. Po půlročním věznění a nezdařeném útěku z pevnosti Thunské byl konečně dopraven do Čech a 15. února 1896 odevzdán Libereckému krajskému soudu k potrestání.

Naivní kresba zachycující
přepadení Marianny
Rauchfussově a jejich
synů loupežným vrahem
Köglerem v ojbinských
lesích. Kresba sloužila
jako doličný předmět při
procesu proti Köglerovi.

Po důkladném vyšetřování, podrobných výsleších svědků a znaleckých posudcích došlo ve dnech 18.-23. května k hlavnímu přeličení poroty, jemuž předsedal zemský soudní rada Firbas.

Kögler se po celou tu dobu choval nanejvýš nenuceně, udivoval cynickou lhovostí a pohoršoval stereotypním úsměvem. Svědecké výpovědi houževnatě popíral a při konfrontacích se na nikoho nechtěl upamatovat, věřil pevně, že mu důsledné zapírání zachrání život.

Loupeže, kladené Köglerovi za vinu, měly většinou jen nepatrný finanční výsledek. Z přeličení je patrné, že Kögler - ač člověk inteligentní, bystrý a všestranně nadaný - měl k rafinovanému lupičskému řemeslu daleko. Byl to zločinec dohnáný na šikmou dráhu především společností, ve které žil. A nebyla to jen společnost tuláků a zločinců z povolání, proces potvrdil, že k jeho morální katastrofě přispěl vydatnou měrou i bezcitný postoj tehdejších správních a policejních úřadů. Kögler sám si trpce stěžoval na jabloneckého policejního komisaře Jana Hübnera, v němž spatřoval prapříčinu svého neštěstí a o jehož jednání se před soudem vyslovil s nelicentním rozhořčením.

-jas-al-

Pokračování příště.....

O loupežníku Köglerovi

(dokončení)

Obžaloba byla rozdělena do třinácti bodů, v nichž šlo většinou o drobné krádeže a loupeže v oblasti Jizerských a Lužických hor, spojené obvykle s nebezpečným vyhrožováním a dokonce i s vražednými útoky:

1. V noci z 3. na 4.9.1893 ukradl ve společnosti neznámého zloděje hostinskému Nohrigovi ve Vratislavicích nějaké drobnosti v hodnotě asi 30 zlatých.
 2. V noci z 23. na 24.9.1893 ukradl opět ve společnosti neznámého zloděje Zikmundu Heidrichovi z Jablonce ze zamčené zahrady 6 králíků v ceně 12 zlatých a hrazdu v ceně 9 zlatých.
 3. Dne 14.9.1893 ukradl Janu Urbanovi z Větrova u Frýdlantu z uzamčené ložnice peněženku v ceně 2 zlatých.
 4. Dne 15.9.1893 asi v 8 hodin ráno napadl v hostinci Františka Jomricha v Albrechticích u Frýdlantu (Olbersdorfu) téhož Jana Urbana ostře nabitým revolverem a poranil při tom Jomricha lehce na rameni. Neměl v úmyslu tyto osoby zabít, bránil jen ukradený majetek. (V písní je tento případ silně zkreslen - sloky 4-6)
 5. V noci z 15. na 16.10.1893 pronikl do zamčeného bytu Ignáce a Františky Watzkových ve Vratislavicích, kde marně pátral po penězích. Nato udeřil oba spící manžele několikrát do hlavy a do rukou, čímž jim způsobil těžké a nebezpečné poranění na těle. Výsledek byl rovněž nepatrný: Kögler ukradl ve spěchu pouze kabát "menčíkov" (sloky 7 a 8)
 6. Dne 20.10. před 4 hodinou odpolední přepadl v lese u Černé Studnice Emilii Wawersichovou z Šumburku. Jmenovaná nesla ve společnosti sousedky obnos 84 zl., který právě vyzvedla v jablonecké záložně. Obžalovaný ji peníze násilím odňal a z bezprostřední blízkosti ji střelil do obličeje, naštěstí nikoliv smrtelně. (Sloka 9)
 7. V noci z 5. na 6.5.1894 ukradl hostinskému Richtrovi v Alt-Hornitzu u Žitavy z uzamčené šenkovny různé drobnosti v hodnotě 8 marek.
 8. V noci z 19. na 20.6.1894 ukradl hostinskému Ignáci Hockaufovi z Krompachů u Cvikova z uzamčené kuchyně obnos cca 100 zl. a několik bezvýznamných drobností.
 9. Dne 6. července 1894 kolem poledního se pokusil vykrást konzum v Luhu (Mildenau) u Frýdlantu - byl však vyrušen při pokusu vloupat se oknem.
 10. Františku Augstenovi, Františku Neumannovi a Františku Griesovi, kteří jej při tom zadrželi, nebezpečně vyhrožoval namířeným revolverem.
 11. Dne 19.7. ráno kolem 5. hodiny ukradl kramáři Josefu Theileisovi v Huti pod Černou Studnicí z obchodu obnos 5 zlatých. Čtyřem osobám, které jej pronásledovaly na útěku, vyhrožoval namířeným revolverem a několikrát vystřelil (W.Theileis - obchodník, jenž v dolní Nové Vsi ve 30. letech vystavěl obchod, byl synem hutského J.Theileise, firma na bývalém dolevení krámu (Neumanovi) na něj dodnes upomíná).
 12. Dne 24. července 1894 před pátou hodinou odpolední přepadl na lesní stezce nedaleko hradu Ojbína společnost turistů v úmyslu okrást ji o peníze a šperky. Drážďanská řeznice Marianna Rauchfussová se svými dvěma dorůstajícími syny a ve společnosti dvou svobodných švadlen Margarety Voigtové a Berty Blankensteinové se právě ubírala po značené cestě od restaurace na kopci Topfru k tzv. Skalní uličce. Náhle byla společnost zadržena neznámým mužem, jenž proti ní vystoupil s revolverem a žádal peníze. Obě švadleny ihned zděšeně uprchly, mezi lupičem a Rauchfussovými však došlo k rvačce, při níž útočník mnohokrát vystřelil. Staršího syna Jiřího přitom smrtelně zranil, jeho matku střelil do prsou. Nato ukradl nešťastné ženě zlatý řetízek a zmizel v lese (sloky 14-20).
 13. Dne 5.8.1894 v jedenáct hodin dopoledne přepadl s revolverem v ruce mlynářského pomocníka Josefa Kaprasa na cestě z Ferdinandova do Frýdlantu. Uloupil mu přitom peněženku s šesti zlatými a uprchl.
- Poněvadž se při pozdějším přelíčení a svědeckých výpovědích ukázalo, že některé body obžaloby nejsou jednoznačně prokazatelné, omezil se rozsudek jen na případ ojbinský. Ani porotci nebyli při hlasování jednotni. Případ vratislavický (bod 5) odmítli velkou většinou hlasů a případ vyličený v bodě 13 odmítli dokonce všemi hlasy. Shodli se však na tom, že Kögler přepadl a postřelil Emilii Wawersichovou, že se pokusil vykrást konzum v Luhu a vyhrožoval při tom s revolverem v ruce, konečně že okradl kramáře Theileise v Huti pod Černou Studnicí.

K jednotnému hlasování nedospěli ani v hlavním bodě obžaloby, jímž bylo přepadení rodiny Rauchfussovy. Pro dokonanou loupežnou vraždu na Jiřím Rauchfussovým hlasovalo pouze 8 proti 4, pro pokus o loupežnou vraždu na jeho matce 9 proti 3 porotcům.

Tato nejednotnost měla několik příčin. Především zaráželo Köglerovo houževnaté a neviklatelné zapírání, konečně i nervózní odhodlanost, s jakou své oběti přepadal. Jeho revolverové útoky se podobaly spíše sebeobraně nebo zoufalému vydírání než chladnokrevně připraveným vražedným útokům. Tomu nasvědčuje i nesmyslné střelení, které se většinou míjelo účinkem.

Po delší poradě přečetl předseda senátu ještě téhož dne rozsudek, podle něhož byl Köglerovi vyměřen trest smrti provazem. Odsouzenec vyslechl ortel bez nejmenšího vzrušení. Když odcházel ze soudní síně, zavolal na všechny zevlouny i na soud jizerskohorským dialektem: Na, da labt ock gsund! - Jen si tu zijte ve zdraví. Ve svém neuvěřitelném klidu setrval i později, když bylo zamítnuto odvolání a trest smrti byl vyššími instancemi potvrzen.

Poslední den před popravou, dne 22.3.1897, bylo Köglerovi umožněno setkání se ženou a desetiletým synkem. Vězeň znovu ujišťoval rodinu o své nevině a vytkl manželce, že nepožádala císaře o milost. V noci pak spokojeně jedl, vypil řadu piv a vykouřil asi 13 cigaret různých značek.

Poprava se konala druhého dne ráno na malém dvoře libereckého krajského soudu, a to za účasti soudních úředníků, starosty města, lékařů, novinářů, četnictva i vojenského útvaru. Kögler šel v kordonu pevným krokem a s úsměvem na rtech. U šibenice jej čekal pražský kat Leopold Wohlschlager, který popravu vykonal přesně v sedm hodin za hustého březnového deště. Wohlschlager uvádí později ve svých pamětech, že tato poprava byla nejpodivuhodnější exekucí, kterou kdy zažil. Nemohl zapomenout na zvláštní duševní klid Köglerův, na jeho nelíčený úsměv a dobrou pohodu, která z něj do posledního okamžiku vyzařovala.

Josef Kögler
v doprovodu četníků
nedlouho před
libereckým
procesem
(dobová fotografie)

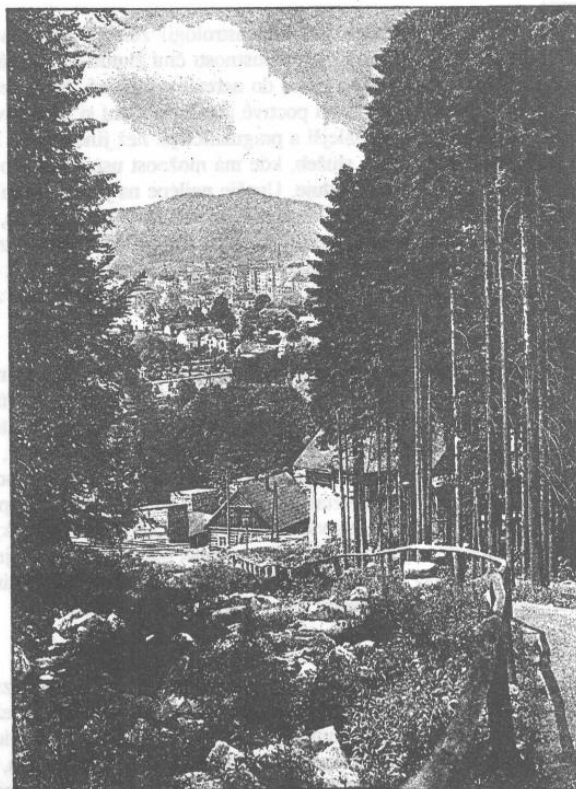
A ještě několik střípků ze vzpomínek zdejších pamětníků.

Josef Kögler, později obávaný loupeživý vrah, byl kameníkem. Toto své řemeslo několik let také vykonával v lomech na Černé Studnici. V tom čase byl na stravě a loži u Antona Kleinerta v domě č.5 na Horní Černé Studnici. Byl prý pracovitým a zručným kameníkem. Zdejší obyvatelé ho důvěrně znali a snad proto se ho nebáli ani poté, co začal být pro své činy pronásledován četníky. Jeho dočasným útočištěm se stala skalní sluj v Čertových skalách nazívaná později zdejšími obyvateli "Köglerova jeskyně" (Köglerhohle). Je to předposlední skála v Čertových kamenech. Vylezeme-li z východní strany po kamenné plotně vzhůru na travnaté předskali, ocitneme se ve sto let staré loupežnické skrýši.

Občas, když se pro něj stal pobyt v lesní divočině díky počasí a nedostatku stravy hůře snesitelným, uchýloval se přímo do osady Horní Černé Studnice, kde porůznu přespával, několikrát snad také ve stodole u č.11 u Hauptů.

Další, trochu usměvavé vyprávění uchoval pan Kiesewetter, jehož rodina, později sídlící v osadě HČS bydlela v Köglerových dobách na Šumburku-Krásné v Kitlově domě. Jeho babička se prý jednoho dne vypravila sbírat borůvky na Černostudniční hřeben. Při sběru se náhle objevil neznámý člověk, který se s ní dal do řeči o po chvíli jí se sběrem počal vypomáhat. Když byl džbán plný, žena se rozloučila a vydala se lesem k domovu. V tu chvíli na ní muž zvolal: "Řekni, že ti Kögler sbírat pomáhal". Ta se vyděla a začala o překot utíkat, po chvíli zakopla a džbán vysypala a rozbila....

Ještě jedno místo v naší obci upomíná na loupežníka Köglera. Strmé stoupání vedoucí kolem vody od silnice nad novoveským nádražím do dolní Nové Vsi - dnešní Zkratka - bylo dříve nazýváno "Köglerův kopec" (Köglerbargl). -jas-al-

Zkratka - Köglerův kopec kolem roku 1920.
Hájovna se příliš nezměnila, oproti tomu roubené stavení s panskou pilou již dávno odnesl čas.